

Revista Revistelor

Convorbiri Literare. (Decembrie și Ianuarie).—D. Mehedinți, care pornise un teribil asalt împotriva *direcției* revistelor noastre, își concentrează, acum, întreaga-i artilerie împotriva a două fraze ale unui colaborator al nostru (din care pe una o mutilează după cunoscutul sistem al d-lui M. Simionescu-Rimniceanu). Și aceasta n'o face d. Mehedinți decît pentru a denunța d-lui Haret lipsa de știință și de pedagogie a colaboratorului nostru.—Trecînd peste faptul că colaboratorul nostru a fost numit profesor în urma unui concurs prezidat de d. Maiorescu, care l'a clasificat printre cei dintâi,—admitem că colaboratorul nostru ar merita, cum vrea d. Mehedinți, să fie scos din învățămînt,—dar, totuși, ne mirăm de confuzia pe care o face d. Mehedinți între rolul său de director al „C. L.” și între atribuțiile de membru în consiliul permanent al instrucției,—căci în Decembrie încă nu se demisionase din acel post.—În orice caz, d. Mehedinți atinge chestii foarte delicate, căci ia închipuiți-vă că ne-ar veni și nouă gustul să intrăm în chestii „pedagogice”, și am pune o întrebare, desigur indiscretă, și anume: în virtutea cărui concurs, ori în virtutea căror opere științifice monumentale ocupă d. Mehedinți catedra pe care o onorează cu știința sa?

Intr'o notă a articolului din Decembrie, d. Mehedinți declară că are ne-

voie de un timp mai îndelungat, ca să răspundă în privința celebrului „Kebias”, cit și în privința „restului comentariilor și întrebărilor provocate de articolul *Politica și literatura*“...

Am așteptat, a trecut luna, a apărut fascicula de pe Ianuarie a „C. L.” și d. Mehedinți n'a răspuns nici în privința lui „Kebias”, nici la „întrebările și comentariile” provocate de articolul d-sale.

În schimb însă, d. Mehedinți scrie un articol, pe care, în stilul său întotdeauna înaripat, îl intitulează, „Americanism literar” și în care, în acelaș stil, injură pe toți scriitorii romîni, afară de d-nii Bassarabescu și Tutoveanu, numindu-i „mercantili”, pentru că nu scriu gratuit la revista d-sale...

Nu înțelegem doleanțele d-lui Mehedinți: dacă scriitorii romîni (afară de d-nii Bassarabescu și Tutoveanu) n'au nimic de spus din fundul sufletului lor, ci fac numai compoziții pentru bani, atunci de ce atîta durere că ei nu scriu în revista d-sale? Ce i-ar putea da ei d-lui Mehedinți decît reaculatură?..

Dar mai bine să ne folosim de articolul d-lui Mehedinți, pentru a continua psihologia literară asupra scrișului său, pe care am început'o în numărul trecut, tot în această rubrică: celitorul și-aduce aminte de acea „ispită”, în care a căzut d. Mehedinți, de a caracteriza proza lui Odobescu cu

aceste cuvinte ale lui Horatius: *Ut pictura poesis*, „ispită“ cu atita mai îndreptăţită, cu cit Odobescu, în chiar bucata analizată de d. Mehedinţi, caracteriza cu aceste cuvinte proza lui Turghenieff...

În articolul acesta nou, d. Mehedinţi, planind deasupra literaturii americane cu aripi de condor, descoperă un scriitor, pe care, însoţindu-l cu un epitet înaripat, îl numeşte „Samuel Klains (M. Twain)“... Cine să fie acest „Samuel Klains“? Fără nici o îndoială că nu poate să fie Samuel Klain, contemporanul lui Şincai şi Maior... Dar dacă „M. Twain“ (?), e, cumva Mark Twain, cunoscutul humorist, care niciderum nu poate fi M. Twain, după cum Papă lapte nu poate fi „P. Lapte“,—atunci de sigur că nu e vorba de blindul călugăr dela Blaj, Samuel Klain, ci de scriitorul Samuel Clemens).

Departă însă de noi pretenţia că d. Mehedinţi n'ar cunoaşte opera scriitorului american, căci d. Maiorescu a tradus vre-o două schiţe din el, alături de câteva din Bret Harte, pe care, fireşte, d. Mehedinţi îl citează împreună cu „Samuel Klains“, scriindu-l aproape corect („Bret Hart“ în loc de Bret Harte).

Şi, cu aceasta, fie-ne îngăduit—cum ar zice d. Mehedinţi... căci am ajuns să-l ştim pe de rost!—fie-ne îngăduit să revenim la acel celebru „Kebias“, la Kebias din „platonicele dialog“ (expresie poetică pentru dialog al lui Platon)... Care „Kebias“, încă odată? Ce „Kebias“?

D. Mehedinţi vorbea de acest nenorocit ca de o persoană foarte cunoscută d-sale: „Kebias“ e necesar, căci îi aduce aminte de Platon; „Kebias“ va trăi cit va trăi şi Platon; „Kebias“

în sus, „Kebias“ în jos... Dar cine e „Kebias“?... Este el—sau ea—o fiinţă pămînteană? Este închipuirea unui poet? Este o pură fantasmagorie? Cine este?

Vorba lui Iancu Văcărescu:

Fost'a, n'a fost, ori a fost vis
Acel.... Costache Ghica?

Viitorul social. (Decembrie).—Acum un an şi jumătate, vorbind de broşura d-lui Gherea asupra „socialismului“, manifestam bucuria de a putea cetii încă odată proza luminoasă a celui dintîiu publicist pe care-l avem. Articolul de acum al d-lui Gherea, *Judecata posterităţii şi judecata contemporanilor*, ne-a pricinuit o adevărată emoţie şi ne-a făcut să regretăm cu mai multă amărăciune voinţa soartei care face ca literatura noastră să fie lipsită de contribuţia marelui nostru critic... Iar cuvintele d-lui Gherea, din scrisoarea către redacţie, că *speră* numai, că va continua şi că nu poate întru bucurie „un termen mai afirmativ“, pentru că, zice d. Gherea: „odată ajuns la o anumită vîrstă, şi mai ales cînd ai ajuns să ai un sistem nervos cum îl am eu, atunci, vorba lui Miron Costin puţin schimbată: nu mai e omul deasupra vremilor, ci bietul om e sub vremei“,—cuvintele acestea sint alit de înfrîntătoare pentru noi!—În articolul acesta, d. Gherea arată cum a ajuns la concluzia că singura răsplată a faptei bune e mulţumirea că ai făcut bine, şi nu vre-o altă răsplată din afară: dela contemporani, posteritate, ori Dumnezeu; arată că fapta bună, odată făcută, nu pieră în lumea morală, cum nu pieră o singură undă de energie în lumea fizică; arată că *bună* e acea faptă omenească care contribuie la progresul omenirii; arată că, progresul omenirii fiind făcut de anumite clase, în anumite epoce istorice, şi progresul ce are să-l facă omenirea acum fiind sarcina clasei proletare, elica cea mai superioară, azi,

1). Este cunoscut că *Mark Twain* (pe romîneşte: *Insamnă două!*) e un strigat de comandă, pe care Samuel Clemens, fost marinăruş, şi l'a ales ca pseudonim.

„se rezumă în cuvântul *Socialism*“. Oricît am putea să ne deosebim în aceeași privință de d. Gherea, și din punct de vedere teoretic și din acel al idealului, rămînem cu impresia că d. Gherea, cu acest articol, a adăugat o pagină admirabilă la admirabila sa operă, — pagina cea mai frumoasă, poate, prin sinceritatea, înalțimea de gîndire și de simțire, și prin o discretă dar puternică subiectivitate care, în anumit chip, stă așa de bine uneori unor anumiți oameni, — celor aleși.

Sămănătorul (Decembrie-Ianuarie). Frumoase poezii datorite d-lor Iosif și Anghel.—D. A. Mirea își urmează cu multă vervă și cu un *brio* crescînd „Cronicele Vesele“, din care remarcăm una: *Vulcanii glodoși*, o invectivă scrisă în forma cea mai inepicabilă a lui Dante și încare fondul—un oribil vis rău—se încadrează așa de potrivit. E, poate, cea mai bună invectivă de până acuma a d-lui A. Mirea. Acelaș autor publică un cînt (XI) dintr'un Carmen Saeculare, scris în corecte hexametre...

D. M. Sadoveanu, în *Subiect de nuvelă*, serie una din cele mai frumoase și mai evocatoare bucăți ale sale.

Luceafărul (Decembrie și Ianuarie). Poezii, originale sau traduse, de Octavian Goga, dintre care remarcăm frumoasa *Poezie*.—Versuri de d. A. Seca, d-na Elena Farago, d-ra Maria Cunțan.—Proză de M. Sadoveanu (două schițe, frumoase ca tot ce scrie acest mare scriitor), de d. A. Ciura, d. Agirbiceanu, etc.—O cronică vioae.—Ilustrații după pictori clasici, vechi sau moderni.—Revista anunță caricaturile de d-nii Murnu și Izer...

Nesămănătorul (Ianuarie), prin încetarea revistei *Floarea Daurilor*, a devenit politico-literar. Revista își urmează acelaș program, în acelaș ton. D. Iorga spune de multe ori lucruri bune, și le spune bine... Ne miră însă *sentimentul* d-sale față

cu cele ce se petrec în Portugalia: d. Iorga „ține“ cu Franco, cu „dreptătorul“ Franco, care a voit să guverneze Portugalia după concepții „junimiste“... Cum nu simte d. Iorga că un Franco pe d-sa, printre cei dintâi, l'ar fi băgat la pușcărie, ori l'ar fi exilat, ori l'ar fi impușcat?—În Nr. din 23 Ianuarie, găsim, într'o corespondență din Focșani, un rezumat al unei „conferențe“ a d-lui Mehedinți, ținută acolo. Subiectul, fi-rește: „Demagogia contemporană“... Învățăatul barbat a vorbit, înaintea Focșănenilor „stupefăcuți“ de admirație, de „dezechilibratele idei ale lui J. J. Rousseau“ (d. Mehedinți și J. J. Rousseau!), a vorbit de „smintitele idei de libertate, egalitate și fraternitate“ (Aristocratul d. Mehedinți nevoit să stea alături „cu fiii ridicați din țărănie“); a vorbit de „opera citorva dezechilibrați: revoluția franceză“ (Concepție de sociolog: *cîtiva dezechilibrați* mișcă un popor de zeci de milioane, care, la rîndul său, schimbă fața Europei!); a vorbit de „cererile de pămînt nedrepte ale țaranilor, căci cel vrednic are, cel lenș n'are“ (În d. Mehedinți vorbește instinctul de clasă: d-sa e fiu de boer mare!); a vorbit de „pericolul de astă primăvară datorit demagogilor“.

Dar ce să mai vorbim atîta de d. Mehedinți? Să cugetăm puțin la *specie*:

Și să vorbim clar: Dacă n'ar fi fost acea „operă a citorva dezechilibrați“, cîți din parveniții din ziua de azi ar fi rămas ciobani la oi, bătute cu biciul la scară de cătră vatafi boerilor, a căror clientelă fudulă sînt acuma?—Și în acest moment, cînd o lume n'treagă, tot ce e mai bun în această țară, se agită pentru a face să străbată măcar o slabă rază de lumină la sate, acești opincari parveniți, care-și au părinții, trații, surorile, rudele acolo, în satele întunecate,—ce fac ei pentru aceștia?... Iar dacă cineva, care poate că nici nu s'a ridicat din clasa din care

fac parte ei, își întoarce privirile către acea clasă, în loc să-i fie recunoscători, ei îl înjură, îl tratează de „demagog“, parcă s'ar teme să audă de suferințele acelor pe care i-au renegat. Este, poate, singurul omagiu pe care acești renegați îl pot aduce memoriei celor pe care i-au părăsit... Sau poate aici „demagogi“ le evocă umbra lui Banco,—amintirea a cine știe ce biet țaran bătrîn și necăjit dintr'un fund de munte?..

Săptămîna. (Ianuarie).—Spicuim. În *Iarăși automobilele*, d. Panu stăruie asupra nerespectării legilor, la noi, de către cei mari, care nu pot concepe că legea e și pentru ei: Se știe cum un automobil a mers anume asupra sergentului, care reprezintă, el e el de mic, majestatea forței publice,—și l'a zdrobit.—În *Chestiuni sociale-feminine*, d. Panu arată cât de ușor desfac judecătorii căsatoriile („familia“!),—în dauna femeilor.—În *Oamenii și animalele la circ*, după ce-și arată iarăși dezgustul pentru campioni și campionat, d. Panu face psihologia publicului spectator, și arată că singurul lucru, în adevăr interesant la circ, sînt animalele,—mai ales pentru un observator al psihologiei animale...

Revista Edenistă. (Decembrie). Această anostă, deși clandestină, publicație (*deși*, căci publicațiile clandestine păcătuiesc de obicei prin piper și nu prin papaver somniferum) conține, în acest număr, un articol al unui oarecare August Scriban, mai mult scriban decît August, care, după stil, simțire și cea ce s'ar putea numi „idei“, trebuie să fie un arendaș devastat... Să i se dea mai răpede despăgubiri, căci altminterea e în stare să mai scrie un „articol“!..

Revista Generală a Invățămîntului. (Ianuarie 1903. București). Comitetul de redacție al revistei, rămasă văduvă de director, ține să pu-

blice în acest No. o scrisoare colectivă de mulțumire, adresată d-lui Pangrați, dela care d-nii din comitet „au putut deprinde precizia și devotamentul cu care se servesc interesele școlii“.

Al II-lea Congres internațional de Higienă Școlară datorit d-nei *Adela Proca*, e o conștiințioasă și interesantă dare de samă a congresului dela Londra, unde autoarea ne-a reprezentat. D. *St. C. Ioan*—Rolul Școlii—arată necesitatea ridicării culturale a țaranului. Contribuțiile d-lui *Ionușcu* sînt pline de „precizie și devotament pentru școală“.

La Nouvelle Revue. (Ianuarie 1908).

O ochire repede asupra situației politice și asupra celor mai însemnate din acest domeniu, în cursul anului trecut, ne dă Roger Trousselle în articolul său, *Politica externă în 1907*. În *Asia* s'au încheiat anul trecut trei acorduri între puteri: între Franța și Japonia pentru asigurarea liniștii în China și apărarea intereselor lor de puteri învecinate; între Rusia și Japonia, un fel de răspuns la celalt acord, tot în priviuța Chinei; și în sfîrșit între Anglia și Rusia asupra Persiei, Afganistanului și a Tibetului. Tot în anul expirat Coreea a dispărut ca stat independent, cu toate revoltele poporului și cu toate încercările Coreenilor de a aduce cauza lor înaintea conferinței de la Haga,—lucru care nici nu a fost primit. În *Africa*, Egiptul se pune în evidență prin renașterea naționalismului, care tinde la liberarea țării de tutela britanică, și prin criza financiară pe care au adus-o speculațiunile neînfrinate de ultimii ani. Marocul a dat foarte mult de lucru diplomației europene și un moment, în jurul conferinței de la Algesiras, era cit pe ce să aprindă focul unui războiu european. Situația nu se limpezește cu încheierea anului 1907, care lasă anului acestuia o moștenire din-

tre cele mai încurcate acolo. În *Europa*, Spania, relativ liniștită, a dat spectacolul unor alegeri singeroase (la Barcelona); în Portugalia lupta între rege și popor a ajuns la alita încordare încît s'a suspendat constituția și s'a stabilit dictatura lui Franco, și anul 1907 se încheie în astfel de împrejurări încît drama din zilele trecute era aproape de așteptat. În Rusia a doua Dumă, care chiar prin felul cum era constituită nu putea să lucreze nimic, a fost dizolvată și guvernul, mulțumită presiunilor pe care le-a exercitat, și-a ales o Dumă mai docilă,—iar frământările și ororile continuă în marele imperiu al nordului. Germania stirnește oarecare mirare prin rezultatul alegerilor pentru Reichstag, în care socialiștii pierd un mare număr de scaune, întreține neliniștea și neîncrederea în Europa prin atitudinea sa mai ales în chestia Marocului, și se manifestă prin persecuția Polonilor, care nu se lasă deloc germanizați, și prin deficite bugetare care par a silii guvernul să recurgă la impozite nouă. În Austro-Ungaria luptele între naționalități continuă; împăratul dă un moment de îngrijit lumii politice prin boala grea de care e atins; alegerile austriace dau oarecare însemnătate în politica partidelor înaintate. În Balcani continuă luptele și asasinările, fără ca ele să emoționeze prea mult cercurile europene, deoarece chestia orientului a pierdut mult din însemnătatea ei de odinioară. În Italia e liniște; în Belgia chestia Congului și puterea regelui stirnesc mari nemulțumiri; Olanda adună conferența de la Haga, ale cărei rezultate *practice* sînt aproape nule; Anglia se manifestă prin expansiunea socialismului, agitațiile feministe și lupta contra Camerii Lorzilor; Norvegia se separă de Suedia, al cărui rege încetează din viață. În America sînt de observat: criza financiară și con-

flictul cu Japonia. Numeroase întrevederi între capete încoronate ori între diplomați aduc dezlegarea multor neînțelegeri și îndulcirea multor încordări, așa că impresia generală e că popoarele se arată din ce în ce mai doritoare de pace.—Doctorul I. Thomas propune o teorie pentru a explica starea generală rea a organismului bolnavului de cancer, cachesia canceroasă. Aceasta se datorește faptului că celula canceroasă se izolează și nu lucrează în acord cu celelalte celule ale organismului. Cum însă viața e o otrăvire lentă, pentrucă protoplazma, chiar numai prin faptul că e o substanță vie, dă naștere la produse toxice; cum aceste produse toxice nu-și pierd toxicitatea lor decît prin reînnoire, prin curente de endosmoză și de exosmoză din organism; cum părțile celulei canceroase se îndesesc și se îngroașă, așa că nu permit schimbul cu substanțele produse de celulele vecine,—urmează că celula canceroasă, care continuă de a fabrica secrețiune internă, toxică, nu permite ca această secrețiune să-și piardă toxicitatea cum se întâmplă cu cea a celulelor sănătoase, prin combinația cu celulele vecine. Astfel această secrețiune toxică a celulelor canceroase se împrăștia prin sînge în tot organismul și dă bolnavului acea înfațișare caracteristică, pe care o are cancerosul la care boala e într'un grad înaintat.

Mercure de France. (Ianuar 1908).

Asupra responsabilității criminale și a rolului pe care prezența ori absența acestei responsabilități îl are în justiție, Marcel Réja ne dă interesante considerațiuni. Plecînd dela constatarea că invocarea iresponsabilității a ajuns un mijloc prea des întrebuintat în justiție, și că grație acestui mijloc foarte mulți criminali scapă de orice pedeapsă, autorul caută să precizeze ro-

lul pe care responsabilitatea trebuie să-l aibă în judecarea actelor omenești. De obicei noțiunea de responsabilitate silește justiția să opteze între două soluții contradictorii: dreptatea absolută și aplicația practică. În adevăr, după dreptatea absolută, nu trebuie să pedepsim pe un rău făcător dacă el nu e responsabil; dar ca aplicație practică, acel rău făcător e totuși vătămător societății și, dacă-l lăsam liber, expunem pe alții să sufere din cauza lui. Ce face în acest caz justiția socială? Ceva foarte curios: mai întâi sacrifică siguranța societății absolute și apoi sacrifică dreptatea absolută, siguranții!... În adevăr, dacă un om arată înclinații rele, fără să facă vre-un rău, justiția îl lasă în pace (și astfel siguranța societății e sacrificată), căci după dreptatea absolută nu i se poate face nimic; după ce comite însă vre-un fapt rău, justiția îl pedepsește (și atunci dreptatea absolută e sacrificată siguranței societății) și-l pune în situație ca să nu mai poată face rău. De aceea autorul crede că noțiunile de dreptate și de nedreptate ar trebui să cedeze locul noțiunilor de primejdios ori neprimejdios. Tot din acest punct de vedere trebuie considerată și responsabilitatea. Astăzi de obicei se zice că un om e ner responsabil când actul său nu e premeditat; când e la mijloc reflexiunea, justiția condamnă. Științificește însă această apreciere e cu totul greșită, de vreme ce mulți alienați (idiotii, epilepticii, etc) premeditează crimele lor, —și ei sînt nerresponsabili... Dealtfel, nimeni nu mai admite azi liberul arbitru, și atunci orice act poartă în sine dinainte rațiunile sale determinante, în mod absolut nimeni nu e responsabil, toți purtăm fatalitatea noastră internă: atavismul, educația, temperamentul. Trebuie dar ca justiția să aibă în vedere nu responsabilitatea, ci puțința de corijare a indivizilor.

Atunci cei care nu pot fi corijați ar fi scoși din societate și puși în situație ca să nu mai fie vătămători, iar cei corijabili ar fi tratați anume pentruca să devie membri buni ai societății. Altfel, după cum foarte fericit se exprimă autorul „crima e o boală socială pe care o tratăm cu lovituri de ciomag”.—Z. Hippius dă citeva sumare note asupra literaturii ruse din timpul nostru. Autorul scoate mai ales în relief lipsa de orientare, haosul care domnește în literatura rusă de azi, și caută să deosebească oarecare grupări și tendinți în ea.

Revue des idées, 15 Ianuarie.

Intr'un articol asupra Sinonimilor, *Alphonse Chide* tratează această chestie mai mult din punct de vedere filosofic. El tăgăduiește existența sinonimelor, susținind că conținutul cuvintelor variază dela o cugetare la alta și orice comunicare întină e interzisă între două suflete. Jocul sinonimelor cuprinde după el mai mult decît o problemă de logică. Ideea, expresia, acțiunea sînt atil de strins unite încît nu pot fi izolate decît prin abstracție. Intre gîndire și act se interpune cuvîntul care joacă rolul cel mai important. Cuvintele au putere magică, multe acte își au în cuvinte unicul lor izvor. Antiintelelectualist aprins, autorul crede că în morală și în limbă și în logică, în lumea actelor, ca și în cea a cuvintelor, nu sînt sinonime. După cum între toate cuvintele unei limbi este ceva distinct, cu toate coincidentele parțiale, tot așa o nuanță mai mult sau mai puțin determinată separă dela individ la individ actele provenite din cuvinte, cugetări sau volițiuni. Deasemeni aceleași cuvinte nu deșteaptă aceleași idei în diferite minți, și formula căzută din gura unui magistru întilnește adesea în crierul discipolilor săi greutăți ireductibile de asimilare. Actele discipolilor sînt determinate nu de cu-

getarea magistrului lor, ci de modul cum ei s'au asimilat'o.

Revue Internationale de L'Enseignement, (15 Ianuarie).

După ministerul muncii Franța are acum și o *Catedră de Istoria muncii* la Collège de France. Catedra o ocupă *Georges Renard*, care și-a deschis cursul arătând direcțiunea generală a cursului și subiectul pe care îl va trata în acest an, istoria muncii în republica Florenței.

„Civilizația întreagă este fructul muncii multiple săvârșite de brațele și crierul muncitorului neobosit care este umanitatea. Munca este instrumentul universal care asigură victoria omului asupra materiei, asupra limbului, asupra distanței; ea este, în adevăr, însăși condiția vieții“.

Cum s'a făcut iusă ca avînd o importanță atît de esențială să scape curiozității istoricilor ?

„Pentru că evenimentele strălucitoare, care se petrec la suprafața societăților, ascundeau cea ce se petrecea în adîncul lor“.

Și numai cînd un nou spirit a început să influențeze omenirea, numai atunci istoria a priceput : „că regulile și procedeele după care o societate dată produce, schimbă și repartizează bogăția conțin cea mai bună parte din legile și actele sale“.

Arată apoi Renard cum în acest fel istoria va pierde desigur mult din elementul dramatic dar va câștiga printr'o „serioasă înțelegere a lucrurilor“.

Revue de métaphysique et de morale. Ianuar 1908.

Analizînd doctrina lui William James asupra experienții religioase, *Emile Boutroux* crede că vederile emise de marele cugetător american și expuse cu o rară putere de viață și ingeniozitate, sînt de cel mai mare interes pentru cugetarea contemporană. James a eliminat din esența religiei tot ce era intelectual și mate-

rial : dogme, rituri, tradiții, punînd pe primul plan elementul ei emotiv și voluntar. Religia adevărată nu e pentru James un misticism pasiv și contemplativ, ci o exaltare a activității. Scoțînd în lumină caracterul ei propriu și personal, el a arătat că religia face parte din viața normală a omului și că e favorabilă conservării, integrării și prosperității acestei vieți. Situația religiei față de știință în această *doctrină* Boutroux o crede solidă. Pentru James niciun conflict nu poate fi conceput între ele, religia fiind în întregime în schimbările de sentiment ce constituie centrul personalității noastre, pecînd știința observă și notează fenomenele reprezentate. Pe de altă parte amîndouă au acelaș scop, fericirea și puterea omului; o aceeași metodă : experiența, inducția și ipoteza ; un acelaș cîmp : conștiința omenească, din care religia e totul și știința o parte. Totuși Boutroux crede că doctrinei lui James i se pot face puternice obiecții. Experiența religioasă, lipsită de date obiective, amestecată cu acte de credință, nu poate fi considerată de oamenii de știință ca o experiență adevărată, ci ca o simplă stare de sentiment. Împreună cu Höfding, Boutroux susține că această stare de sentiment, nu poate fi caracterizată decît prin noțiunea sau credința care o însoțește. Pentru ca o emoție să fie religioasă, trebuie să fie considerată ca avînd în Dumnezeu principiul și scopul său. Credința nu numai că însoțește emoția religioasă dar uneori o poate produce. Și dacă e așa, experiența religioasă nu e, cum spune James, ceva independent de noțiune, dogme, instituții, tradiții, căci aceste condiții exterioare sînt elementele credinței și conținutul său. Nu se poate susține că religia personală e ceea ce este esențial religiei, aceasta fiind înainte de toate și mai ales la origine, un fapt social.

Dacă sentimentul e sufletul religiei, credințele și instituțiile sint corpul său și, spune Boulroux, pretutindeni în lume sufletele sint indisolubil unite cu corpurile.

Nuova Antologia. (16 Ianuarie 1908). Cunoscutul sociolog *Achille Loria* publică un admirabil articol intitulat *Sintem noi mai fericiți decît strămoșii noștri?* Fericirea, zice *Loria*, pentru a se putea produce, are nevoie de patru factori: dorinți, mijloace de a le satisface, muncă proprie și siguranța viitorului. E ușor de văzut prin urmare, că e imposibil de a întruni toate aceste condiții și că fericirea perfectă e un vis ce nu poate fi realizabil. N-o găsim nici în mănăstiri — mai degrabă morminte în care se îngroapă nefericirea, decît leagăne în care să se nască fericirea —; nici în viața rustică, nici în știință ori artă. Dar dacă nu poate fi vorba de fericirea absolută, putem găsi macar fericirea relativă, care poate fi partea omului pe pămînt? E clar că o societate compusă din diferite clase sociale în mod fatal știrbește neamului omenesc o parte din fericire. Muncitorii, d. p., împlinesc două condiții: dorința și munca, dar le lipsește satisfacerea; clasa bogată posedă dorința și satisfacția și uneori și siguranța viitorului, dar e lipsită de munca proprie; clasa medie suferă de monotonia existenței și nicio clasă prin urmare nu poate fi fericită. Față însă cu alte organizații sociale, din cîte a pereurs omenirea, cum stă cu organizația actuală? E drept, se vede o superioritate: bogăția a crescut și prin urmare bunăstarea materială; munca a devenit mai puțin penibilă și satisfacerea și plăcerile mai accesibile. Dar față cu aceste avantaje, cîte părți întunecate! Dacă munca azi cere o mai mică efortare musculară, în schimb consumă forța nervoasă. Să se gîndească cineva la funcționarii telefonului, telegrafului,

tramvaiurilor. Dar ziaristii! Viața mijlocie a unui director al ziarului *Times* nu trece peste patru ani. Siguranța viitorului dispare din ce în ce; clasele bogate chiar sint torturate de conștiința că proprietatea lor nu e justă nici legitimă; viața familiară se distruge; libera concurență suscită ambiția; amorul propriu se hipertrofiază într'un mod anormal. Apoi lupta pentru viață înăbușă senzibilitatea, iubirea de aproapele — cel mai însemnat izvor de fericire — dispare, și dispare și mîngîierea credinței. Aceste constatări nu trebuie să producă numai quietismul resemnat. Dacă principalul vinovat e organizarea actuală a societății, atunci această organizare trebuie schimbată într-un sens democratic și nivelator; dispărînd munca proletară și proprietatea trîndavă, realizîndu-se uni versalitatea, siguranța și ușurarea muncii, s-ar ajunge la acea liniște harnică, condiția fericirii. Fiecare deci, conchide *Loria*, trebuie să se devoteze schimbării stării actuale și creării unei stări nouă, pentruca astfel fericirea să zîmbească tuturor, și apăsătorilor de astăzi și privilegiaților.

Revista d'Italia (Decembrie 1907). *G. Lino*, Japonia și Japonezii. Autorul își publică impresiile și observațiile culese în timpul șederii sale în imperiul soarelui ce răsare, vreme de doi ani. Pentru un italian, zice autorul, Japonia e frumoasă, dar e departe de a fi un paradis, cum pare scriitorilor americani sau englezi. Mai frumoasă ar părea Japonia, dacă n-ar ploua 300 de zile pe an. Și atunci cînd plouă e aproape imposibil de a eși pe jos, din pricina glodului. Casa japoneză, ridicată numai de o jumătate de metru dela pămînt, are pereții externi de lemn și cei interni, despărțitori ai odăilor, tot de lemn și așa de șubrezi încît rezemîndu-te de ei, poți cădea în odaia de alături. Arhitectura lor, cum se vede, e foarte simplă. Unii din aris-

tocrați au început a-și face case europene, dar nu le locuiesc, ci stau tot în case japoneze. Mobile aproape n-au, nici chiar mese și scaune, căci ei mănincă, citesc, scriu, pe pământ. În privința mâncării sînt foarte sobri, se hrănesc numai cu orez și pește. Țăranul japonez nu cîștigă mai mult de 60 până la 80 fr. pe an, și nu poate prin urmare fi prea pretențios la mâncare. Familia japoneză e o foarte devotată mamă și soție, și o foarte harnică gospodină, cu toată aparența de ușurință copilărească pe care o are. Cursele pe strădele Tokio-lui, lungi de cite 10 km. se fac într-o trăsuriță pe două roate, trasă de un om. La 1904 s-a construit cea dintăiu linie de tramvai și acuma sînt patru companii, din care numai una are 500 de trăsuri.

Sufletul japonezului de astăzi nu se poate pricepe de acel ce nu cunoaște trecutul țării și vechile ei instituții. Organizația feudală, cu acel codice al principiilor cavaleresti, numit *bushido*, a lăsat urme adînci. Și astăzi japonezul simte ca un *samurai* și de atunci a rămas acel obicei, care pare atît de barbar, numit *harakiri*, adică deschiderea pîntecului pentru a proba nevinovăția sau pentru a ispăși vina. Două însușiri caracterizează sufletul japonez: nobleța de sentimente și puterea de rețineră a pasiunilor. În ziua cînd amiralul Makaroff a fost ucis, s-a oprit imediat, în semn de doliu, o serbare care avea loc în Kobe. Și aceasta nu din ipocrizie, ci în mod sincer. Cea mai mare nenorocire nu poate împedea pe un japonez de a-și primi afaibil și cu zîmbetul pe buze, pe vizitatorii săi.

Deutsche Rundschau (Ianuar 1908). Unul din cei mai iubiți poeți ai generației tinere din Germania, unul din acei care au făcut „școală” și care a fost proclamat de critici admiratori fanatici drept cel mai mare poet german de după Goethe, este

Hugo von Hofmannsthal. Acestui poet îi consacră *Arthur Schurig* un studiu critic, în numărul de față. Hugo von Hofmannsthal s-a născut în anul 1874, ca unic fiu al unui bogat negușor vienez, de origină semită. Și-a făcut studiile în gimnaziul academic din Viena, remarcîndu-se prin pasiunea sa pentru lectură și prin talentul său pentru limbi. Acasă lua lecții particulare de limba și literatura franceză. După isprăvirea gimnaziului, a urmat puțin dreptul la Viena, apoi filologia romanică, specialitate în care și-a luat la 1901 și doctoratul, cu o disertație asupra lui V. Hugo. Dela vrîsta de 14 ani a început să facă versuri, sub influența mai cu samă a simbolisților francezi. Încă înaintea de a termina gimnaziul, el scrie studiul dramatic „Gestern”, care îl face cunoscut publicului. Din această primă parte a activității sale fac parte și poemele: „Der Tod des Tizian” și „Der Tor und der Tod”. În această primă perioadă poetul își cîntă sentimentele sale, incorporîndu-le în simboluri. În a doua perioadă, de pe la 1895 pînă la 1902, poetul se instrăinează din ce în ce mai mult de viața reală. În această epocă scrie el șapte mici drame: *Das kleine Welttheater*, *Der weisse Fächer*, *Die Frau am Fenster*, *Der Abenteurer und die Sangerin*, *Die Hochzeit der Sobeide*, *Der Kaiser und die Hexe*, *Das Bergwerk zu Falun*, și novela *Reitergeschichte*. Cu toate că se poate observa influența altor poeți ca: *Stephan George*, *Keats*, *D'Annunzio*, *Malarmé*, totuși această perioadă de productivitate este cea mai însemnată și mai originală. Două însușiri o caracterizează: eleganța fermecătoare a formei și predominarea meditativității. Ultima perioadă în care poetul se află încă, se caracterizează prin aceea că operele sale nu mai sînt creații originale, ci, supt altă formă, repetă pe cele dintăi. Cea ce e caracteristic a-

cestui poet, zice autorul, este ușurința cu care el asimilează din bogata sa lectură, elemente nouă, care îi modifică sufletul. Un „spirit de camlelon“, cum s-a caracterizat odată singur, îl face să evolueze continuu, dar și să fie lipsit de o proprie individualitate.

Deutsche Revue (Ianuar 1908).

—*Gabriel Maura Gamazo*, **Opinia publică în Spania și problema marocană**. Chestia marocană, zice autorul, are două laturi: una internă și alta externă. Marocul, cași alte state africane ori asiatice, oferă un cimp favorabil activității supraplusului de energie al țărilor europene; cu toate acestea niciodată această țară n-a putut fi supusă de vreo altă putere: nici de Spania, nici de Turcia. Studiul cauzelor acestei stări, formează problema internă marocană. Pe de altă parte, situația geografică a acestei țări, o face să fie cauza unor lupte diplomatice între puterile Europei, lupte care-și au origina în Europa și care alcătuiesc latura externă a chestiunii marocane. Care e judecata opiniei publice din Spania, asupra fiecăreia din aceste faze a problemei marocane? E adevărat că cele șapte veacuri de lupte dintre Mauri și Spanioli au săpat pe veci un abis între sufletele celor două popoare, totuși această ură moștenită nu e de natură de a împiedica orice raport între aceste două nații. Pe la începutul veac. XIX, gânduri vagi de cucerire nu erau străine opiniei spaniole și de aceia. cînd guvernul generalului O'Donnell a declarat război sultanului, poporul l-a primit cu entuziasm. Pe la 1880 însă, o grupă de oameni politici și publiciști și-au luat sarcina de a lumina opinia publică în această chestie și ei au reușit să convingă poporul spaniol că singura politică priincioasă e numai aceea a influenței pașnice. Convingerea aceasta este astăzi

generală, după cum s-a putut vedea cu ocazia conferinței dela Algéciras, în care s-au arătat lamurit lealitatea alianței cu Franța și intenția de a nu jigni nici interesele Sultanului nici acele ale tuturor puterilor interesate în Maroc. Spania va urma și pe viitor să-și îndeplinească în mod fidel însărcinările impuse de tratatele internaționale, fără să depășească limita drepturile acordate de acele tratate, pentru a nu da ocazie vreunei alte puteri de a ocupa fie chiar și o palmă de loc de pe coasta Marocului, a cărui integritate este de o importanță vitală pentru însăși existența Spaniei.

Sozialistische Monats-Hefte

(9 Ianuar 1908). În zilele dela 21 pînă la 23 Noembrie 1907, a avut loc în Berlin adunarea partidului social democratic prusian. *Eduard Bernstein* examinează, într'un articol din acest număr, ce holăriri a luat adunarea cu privire la chestiunea modificării sistemului de vot pentru Landtag. De la început constată că cu tot entuziasmul arătat și cu toate îndemnulile la luptă, ceia ce era mai important și mai necesar nu s-a discutat: determinarea tacticii ce trebuie urmată pentru a ajunge la vreun rezultat practic. Adunările de protestare și demonstrațiile făcute, oricît ar fi fost de impunătoare, nu însămnă mult; prin ele nu se va putea cîștiga nimic de oarecare însemnătate. Sistemul de vot de pînă astăzi nu mai poate dăinui; introducerea însă a votului universal, direct și secret, cum o dorește socialiștii, nu se poate obține acuma, trebuie prin urmare să se mulțumească cu o reformă parțială. Modul în care se va face această parțială reformă, nu poate fi indiferent pentru socialiști și de aceia ei trebuie să ia parte la luptă. Singuri ei, prin ei înșeși, nu pot opera nimic; dacă grupa radicalilor (Freisinngruppe) ar putea primi alianța socialiștilor, atunci ar fi ușor

de luptat, dar acești din urmă, de cînd fac parte din bloc, nu mai primesc o asemenea alianță. Ce trebuie să facă deci socialiștii? Singurul lucru pe care-l pot face, e următorul. Alegătorii mandatarilor radicali din Landtag nu sînt o masă unitară; în afară de marii capitaliști, între ei se mai află și mici negustori și proprietari, funcționari, profesori și chiar muncitori. Aceștia, în chestia sistemului de vot, au anumite interese și cu dinșii s-ar putea ajunge la o înțelegere pentru a influența, la alegeri, candidații radicali în sensul de a-i îndatora să lupte pentru o reformă mai democratică a dreptului de vot.

Literaturblatt für germanische und romanische Philologie (Ianuarie 1908). În acest număr, d. Weigand recensează broșura d-lui O. Densușianu, Din istoria migrațiilor părăstorești la popoarele romanice, București 1907. Pentru recenzent lucrarea aceasta conține „ipoteze fantastice”; autorul ia drept un popor, o sectă religioasă; Waldensii; admite, fără să aducă nici o probă, că Waldensii italieni erau păstori, și nu bagă de seamă că prefacerea lui *n in r* nu probează nimic, deoarece fenomenul acesta nu e general în limba română.

Byzantinische Zeitschrift, herausgegeben von Karl Krumbacher, 31 Ianuarie 1907.

E de relevat recensia pe care savantul bizantinist german K. Dieterich o face cărții d-lui Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes*. Recenzentul, după ce arată că opera d-lui I. e o lucrare serioasă, care va aduce servicii lumii străine, își fixează atenția asupra primei părți, privitoare la procesul de desprindere a poporului român din haosul de popoare din sud-estul Europei și cum se formează *habitusul* său etnografic și moral, „căci acest proces nu numai că cade în timpul perioadelor însemnate ale istoriei bizantine,

dar primește dela dînsa lumină și se învîrte în cercul spiritual al ei”.

Aici are de făcut cîteva observații asupra operei d-lui I. Ii impută că n-a scos îndestul în relief influența culturală bizantină, chiar dacă ușori e latentă și venită prin mediul bulgar. Arată că autorul nu e în curent cu știința bizantină, că edițiile vechi pe care le citează sunt greșite și dăunătoare chiar unui istoric.

Că afară de opera lui Jiriček, autorul nu cunoaște noua literatură istorică rusă referitoare la primele încercări ale istoriei românești.

Regretă că autorul n-a pus în evidență caracterul latin al limbii, și n-a arătat îndeajuns influențele interne și externe ce le-a suferit; că sînt confuzii și contraziceri regretabile în partea privitoare la toponimie.

Revine apoi asupra influenței culturii bizantine și afirmă că d. I. face o mare greșală cînd cuvînte ca: aspru (*ἀσπρον*), elitori, drum, farmec, etc.. le pune pe sama epocii fanariote. Compară expresii ca: frați de cruce, absolut egal lui *σταυραδερποι*, fiul de suflet, correspondent lui *ψυχόγυιός*; mărginaș și lateraș cu însemnarea lui *σύμπλιος*, care se pot explica numai prin influența bizantină, în timp ce d. I. le tratează ca pe niște lucruri specific românești.

Concluzia la care ajunge recenzentul e că o Istorie a vieții interne a poporului român nu se poate face fără cunoașterea filologiei bizantine și fără serioase cercetări balcanice, că Românii nu-și pot despărți trecutul de trunchiul balcanic, cu care formează o unitate, și că chiar azi această despărțire e grea.

North American Review. (Ianuarie 1908, New-York). — D. L. S. Rowe, profesor de Științe Politice la universitatea din Pensilvania în Cîteva păreri fundamentale greșite asu-

pra Americii de Sud arată cit de departe de realitate sînt părerile curente asupra Americii de Sud. Cei care voesc să cunoască adevărata stare socială a țărilor din sudul Americii să nu judece numai după informațiile ziarelor, care nu văd decît certele și luptele politice de suprafață, și care cred că fluctuațiilor politice din America Sudică le corespunde zdruncinul adine al ordinii sociale și economice. America de Sud e departe de starea feudală: revoluțiile politice și confictele cu arma în mînă nu opresc progresul liniștit al țărilor, cel mult ele au indus în eroare pe unii scriitori, care au zugrăvit romantic și fantastic starea țărilor latine din America Sudică. Politica acolo e o profesie și sportivă și rentabilă, ea nu reprezintă exact treapta de civilizație a țărilor; lumea se uită cu indiferență la politiciani ca la niște profesioniști, și luptele lor nu afectează afacerile publice. Acum, cînd Statele-Unite încep să intre în relații din ce în ce mai întinse cu popoarele latine din America de Sud, imprăștierea atmosferei romantice, care de atîta timp învăluie partea sudică a noului continent, e o datorie națională a scriitorilor. Prima greșală și totodată prima dovadă că acei care au scris pînă acum asupra acestei părți de continent n-au avut cunoștinți serioase asupra subiectului ce-și propuneau să-l lămurească, e fap-

tul că America de Sud întreagă a fost tratată *en bloc*, cași cum ar fi o singură țară, cașicum ar prezenta un singur tip de dezvoltare istorică. Cu toate aceste, între țările Americii de Sud sînt deosebiri tot așa de profunde cași între diferitele țări din Europa. Republica federală a Braziliei nu poate fi pusă la un loc cu aristocraticul Chili ori cu democratica Argentină. America de Sud trebuie studiată țară cu țară, și pentru a înțelege o țară trebuie să-i studiem mai înainte de toate organizația socială. Pînă acum America de Sud a fost zugrăvită numai după jocul partidelor politice, fapt care explică lumina absolut falsă în care se cunoaște această regiune de pe glob. În toate țările din America sudică o adevărată prapastie se deschide între viața politică a poporului pe de o parte, și între activitatea lui economică, industrială și socială pe de alta. Virtuțile casnice în familie, și virtuțile civice ale cetățenilor, în multe privinți, fac adeseori din latinul de sud un om superior anglo-saxonului de nord. Istoria Americii de Sud e plină de fapte eroice, iar amintirea acestor fapte constituie în permanentă un indemn spre mîndrie și patriotism. Cei care cred ca latinii din sudul noului continent nu se fălesc cu trecutul ori nu îngrijesc de viitor, dovedesc că nu cunosc temperamentul acestui popor activ și prospir.